

Aristo Mantığındaki Tanım Teorisinin Müteahhirûn Kelamcıları Üzerindeki Etkisi

(Fahredden Râzî Örneği)*

Mustafa BOZKURT**

Özet:

Makalede Aristo mantığının tanım teorisinin, Genelde İslam kelamcılarının, özelde ise Fahreddin Râzî'nin düşüncesi üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Kalam tarihinde mütekaddimûn ve müteahhirûn olarak bilinen dönemin kelamcıları mantık ilkelerini kullanmışlardır. Fakat müteahhirûn kelamcıları olarak bilinen dönemin kelamcıları kalam ve felsefeyi birbirine mezc ederek işlemişlerdir. Görüşlerini şekillendirirken felsefe ve mantığın birçok verilerini kullanmışlardır. Görüşlerine yer verdiğimiz Fahreddin Râzî'de Aristo mantığının tanım ilkesini epistemolojisine temel alan düşünürlerdendir.

Anahtar kelimeler: Tanım teorisi, kelamcılar, Fahreddin Râzî, Aristo Mantığı, kalam mantık ilişkisi

Abstract:

The Influence of The Theory of Definition In Aristotelian Logic on The Later Muslim Theologians (Fahredden Razi Exemplification)

In this study, the influence of the definition theory of Aristotelian logic on Muslim theologians in general and on Fahreddin Râzî's thoughts in particular is considered. The theologians in the periods known as "the period of earlier theologians" (mütekaddimûn) and "the period of later theologians" (müteahhirûn) used the principles of the logic. However, the theologians of later period combined the theological problems with philosophical ones and applied various techniques of philosophy and logic to islamic theology. Fahreddin al-Razi, the subject of this study, is one of the philosophers who applied the definition theory of Aristotelian logic to their epistemologies.

Key Words: Definition theory, Theologians Fahreddin al-Razi, Aristotelian Logic, Theology- Logic Relationship

* Makalenin hazırlanmasında "Fahredden Razi'de Bilgi Teorisi" isimli doktora tezimizin ilgili bölümü temel alınmıştır. Oradaki bilgiler yeniden düzenlenerek ve geliştirilerek makale formuna dönüştürülmüştür

** Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kalam Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi. e. posta: mbozkurt@inonu.edu.tr.

Giriş

Tüm bilimler tanımla başlar ve tanımla diğer disiplinlerden ayrılır. Bir düşünürün herhangi bir konudaki düşüncesinin ne olduğunun belirlenmesi o problemi nasıl tanımladığına bağlıdır. Bu nedenle tanım problemi bütün disiplinlerin ortak problemlerindedir.

Tanım problemi teknik anlamda mantık ilminin bir konusudur. Klasik mantığın kavramlar bölümünde bir alt başlık olarak ele alınır ve incelenir. Bununla beraber hemen her disiplinde birçok kavramın tanımı yapılır bu kavramların sınırları belirlenir. İşte bu sınırlamanın yapıldığı alanlarda bunun hangi ilkelere bağlı olarak yapıldığı hep ilgi çekmektedir. Biz bu tanımların yapılırken esas aldığı mantikî örgüye tanım teorisi diyoruz.

Sistematik düşünce gayretinde olan birçok düşünür kavramları tanımlarken daha tutarlı olabilmek için bazı temel ilkelere bağlı kalmaktadır. Eğer tanımda temel aldığı ilkeler olmaz ise o zaman kavramları gelişi güzel tanımlamakla fikri silsileyi kaybeder.

Mantık alanında tek filozof olmamakla beraber en derli toplu mantık ilkelere belirleyen Aristo olmuştur. Kendi adına nispet edilerek Aristo mantığı diye isimlendirilen mantık ilkeleri vardır. İslam düşüncesi üzerinde oldukça etki ettiği bilinen Aristo'nun mantık anlayışı da hem İslam filozofları hemde kelamcıları üzerinde etkiler bırakmıştır. Kelam tarihinde memzuç dönem olarak bilinen ve Gazzâlî ile başlayan Müteahhirûn kelamcıları kelama felsefî açılımlar getirmişler ve kelam problemlerini felsefî kavramlarla açıklamışlardır. Bu dönem kelamcıların felsefeye ve filozoflara getirdiği ağır eleştiriler bir tarafa bırakılacak olursa. Bir taraftan felsefe ve filozofları eleştirerek onlara meşruiyet sorunu yaşatırken bir taraftan da felsefeyi, kelama mezcederek felsefe yapmışlardır. İslam filozoflarının oldukça etkilendikleri Aristo felsefesi ve mantığı bu etkileşimin en önemli enstrümanı olmuştur. Bu dönemin kelamcıları üzerinde Aristo felsefesinin ve mantığının izlerini görmek gayet açıktır. İşte bu dönemin en çok eser veren düşünürlerinden olan F. Râzî, gerek Aristo felsefesinden gerekse mantığından etki-

¹ Klasik Mantığın kavramlar bölümünde şu konular ele alınır: Kavram ve terim çeşitleri, beş tümel, kategoriler, işlem ve kaplam, tanım ve çeşitleri.(bk. Bolay, M. Naci, *İbn Sina Mantığında Önergeler*, İstanbul 1994, 11; Emiroğlu, İbrahim, *Klasik Mantığa Giriş*, Ankara 2004, 57-99; Özlem, Doğan, *Mantık*, İstanbul 1991, 57-106.

lenmiştir. Eserlerine de bu etkiyi açık bir şekilde yansıtmıştır. Bu çalışmada Aristo mantığının “tanım teorisi”nin Müteahhirûn kelimcileri üzerindeki etkisi ve bilhassa Râzî üzerindeki izleri incelenecektir. Böylece düşüncesine yön veren temel kavramları nasıl tanımladığı ve tanım yaparken hangi ilkelere bağlı kaldığı üzerinde durulacaktır. Ayrıca Râzî’nin tanım anlayışının daha net olarak ortaya konulması için kelam tarihinde önemli süreçler olarak bilinen ve aralarında yön-temsel bazı farklılıkların olduğu Mütekaddimûn ve Müteahhirûn döneminin tanım anlayışlarına genel vurgular yapılacaktır.

Kavramsal Çerçeve ve Tanımın Neyliği Problemi

Tanım, bir kavramın ana özellikleri ve temel karakterleri ile belirtilmesi demektir. Yine tanım bir kavramın hatırlattığı ortak özellikleri belirleyen bir zihin işlemidir.² Tanım, “bir sözcüğün ya hemen herkes tarafından kabul edilen ya da onu kullanan kimse tarafından kastedilen anlamını ortaya koyma, bir kavramın anlamını belirleme, o kavrama yüklenebilecek özellikleri dil yoluyla ifade etme işlemi” olarak da ifade edilmektedir.³ Tanım genel bir ifadeyle, bir şeyin ne olduğunu açıklayan sözdür. Bu söz de, o şeyin ya nesne olarak ne olduğunu ifade etmektir ya da isminin ne olduğunu ifade etmektir.⁴

İslam Kelamcılarının “tanım” anlayışlarını iki kısımda ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi, Mütekaddimûn dönemi kelamcılarının “tanım” anlayışlarıdır. Diğeri ise Aristo mantığının kelama girmesinden sonra kelam ilminde mantığın ağırlığını hissettirdiği ve kelamcılarını mantık ilkeleri doğrultusunda konuşmaya ve fikirler üretmeye başladıkları Müteahhirûn dönemi kelamcılarının “tanım” anlayışlarıdır.

Mütekaddimûn dönemi kelamcılarının “tanım” anlayışlarının temelinde “temyiz” anlayışı yatmaktadır. Yani bir şeyi diğer şeylerden ayırabiliyorsan bu o şey için bir tanım olmaktadır. Bu ayrımı yaparken Aristo mantığında olduğu gibi bağlayıcı bir şart yoktur. Bu dönem kelamcıları, “tanımın” teknik anlamda nasıl olmasından ziyade, tanımla ne amaçlandığı sorunu ile ilgilenmişlerdir. Bu ne-

² Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 80.

³ Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 2002, 993.

⁴ Aristoteles, *Organon IV: II. Analitikler*(trc. H.Ragıp Atademir), İstanbul 1996, 101; Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 81.

denle tanımda önemli olanın tanımladığımız şeyi diğer şeylerden ayırabilmedir. Bunu yaparken herhangi bir kural belirlememişlerdir.⁵ Hatta mecaz bile tanımda kullanılabilmekte idi. Fakat Aristo mantığında “tanımda” mecazın kullanılması imkânsızdır.

Aristo mantığının tanım ilkelerine benzer bazı tanım yaklaşımlarının Mütekaddimûn dönemi kelimcilerinde de görmek mümkün olsa da,⁶ bunlar Gazzâlî sonrası kelimcilerde olduğu gibi, kendilerini Aristo mantığına uyma konusunda mecbur hissetmemişlerdir. Bu endişe, Gazzâlî sonrası Aristo mantığının kelama girmesinden itibaren başlanmıştır. Râzî ile de adeta bir gelenek haline gelmiştir. Daha sonraki kelimciler, sadece tanım konusunda değil, kelamla ilgili tüm konularda Aristo mantığının kurallarını hep dikkate almışlardır.

Gazzâlî ile başlayan dönemde Aristo mantığını benimseyen ve kelam ilminde kullanmaya başlayan Müteahhirûn kelimcilerinde “tanımla” ilgili teknik yönün öncelendiği görülmektedir. Bu dönemde, tanım tekniğine uymayan tanımların yanlış olacağı kanaati yerleşmeye başlamıştır. Kendilerine İslam mantıkçıları da denilen bu kelimciler, mantık konularını kitaplarında işlemeye hatta müstakil mantık kitapları yazmaya başlamışlardır. Örneğin Râzî, Mülâhhas isimli kitabın ilk bölümünü mantık kısmına ayırmıştır.⁷

Tanım için, İslam mantıkçıları “kavl-i şârih” yani “terimin anlamını açıklayan söz” demişlerdir.⁸ Râzî, “kavl-i şârih” in genel bir isim olduğunu ve bilinmeyen her tasavvur için vazedilebileceğini belirtir. Yine vazolunan bu “kavl-i

⁵ Bu dönem kelimcilerinin “tanım” anlayışları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Mert, Muhit, “Kelimcilerin Tanım Kuramları”, *Kelam Araştırmaları Dergisi* Say. 2. Yıl 2003, 83-85. (www.kelam.org.)

⁶ Mutekaddimûn döneminde, bazı kelimcilerin Örneğin Neseî ve Cüveynî gibi, Aristo mantığına uygun yaklaşımlar sergilediği söylenmektedir. Ayrıntılar için bk. Mert, “Kelimcilerin Tanım Kuramları”, 89 vd.

⁷ Râzî'nin *Mülâhhas* isimli eseri hakkında teknik bilgiler için bk. Kaplan Hayri, *Fahreddin er-Râzî Düşüncesinde Ruh ve Ahlak*, 333 vd. Râzî ye ait olduğu söylenen mantık alanında yazılmış olan “*el-Mantıku'l-Kebir*” isimli bir eserden kaynaklar bahseder. Fakat bu eserin Râzî'ye ait olmadığı kesin olarak tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Hayri Kaplan, *Fahreddin er-Râzî Düşüncesinde Ruh ve Ahlak* (Basılmamış Doktora Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler En Felsefe ve Din Bilimleri(İslam Felsefesi) Anabilim Dalı, Ankara 2001, 315 vd.

⁸ Gelenbevi, İsmail, *Burhan*, İstanbul 1306, 12; İbn Sina, *el-İşârât ve't-Tenbîhât* (nşr. Mahmut Şehabi), Tahran 1339, 11 vd.; Bursavî, Ahmed b. Ali, *Mizanü'l-İntizam (Şerhu't-Tasavvurât ve't-Tasdikât)*, Dersadet 1327, 80; Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), Süleymaniye ktp. V. Carullah Efendi No: 1309, v. 11b. Râzî'nin, İbn Sina'nın “*el-İşârât ve't-Tenbîhât*” isimli kitabına yazdığı şerh, “*şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât*” olarak hicri 1290 yılında Matbaa-i Amire'de Tûsî şerhi ile birlikte neşredilmiştir. Fakat bu eserin yazmasında bulunan mantık bölümü bu basımda yer almamıştır. Eserin mantık bölümü henüz neşredilip yayımlanmamıştır. Birçok yazma nüshasında da yer almayan bu bölüm tam nüsha yazmalarda yer almaktadır. Bizim çalışmada yararlandığımız Carullah nüshası tam metin nüshalardandır. Neşredilen bölüm ile karıştırılmaması için mantık bölümü diye ayrıca parantez içerisinde vermenin uygun olacağını düşündük.

şârih", eğer zatla yani öz ile ilgili ise buna "had", arazla yani ilinti ile ilgili ise buna da "resm" denileceğini belirtir.⁹

Aristo mantığının etkisinde kalan müteahhirûn dönemi İslam mantıkçıları tanımlı beş tümele¹⁰ göre yapmışlardır. Bir şeyin tanımlanabilmesi için öncelikle o şeyin beş tümelinin tespit edilmesi gereklidir. Tanım, bu beş tümelin kullanılması ile oluşur. Tam tanım veya eksik tanım olarak isimlendirilmeleri, bu beş tümelin tanımda yer alış şekline bağlıdır. Râzî de bu tanım anlayışına bağlı kalarak tanımla ilgili yapılan "had" ve "resm" yoluyla tanım ve bunların tam ve nakıs kısımlarını aynen kullanmaktadır.¹¹ Bunun dışında yapılan tanımları örneğin "misal" yoluyla yapılan tanımları reddedilen tanımlar olarak kabul etmektedir.¹² Buna bağlı olarak Râzî, bir nesnenin, kendisi ile ve kendisinden daha kapalı olan bir şeyle tanımlanamayacağını söyler.¹³

Had¹⁴, "bir kavramın özünü tanıtan ve başka kavramlardan farkını belirleyen tanımlama işlemi için kullanılan mantık terimidir."¹⁵ Had, lügatte "birinin diğerine karışmaması ve diğerinden sayılmaması için iki şeyin arasını ayırmak anlamındadır.¹⁶ Had'din yine lügatte "men etmek/engel olmak" anlamına geldiğini¹⁷ ifade eden Râzî, lügat anlamına uygun olarak tanımın, had diye isimlendirilmesini, "kendisinde bulunmayan şeylerin kendisine dâhil edilmesine engel olmak ve kendisinde bulunan şeylerin, kendisinden çıkartılmasına engel olmak"

⁹ Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), v. 11b.

¹⁰ Beş tümel Cins, Tür(nev'i), Ayrım(fasl), Hassa, İlinti olarak kabul edilmiştir. Tanım yapılırken bunların bilinmesi ve bunlara göre tanımın şekilleneceği belirtilmektedir. Bunların geniş açıklaması için (Bk. Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 70-73.; Öner, *Klasik Mantık*, 24-28; Çüçen, A. Kadir, *Mantık*, İstanbul 1999, 56 vd.

¹¹ Bk. Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), vr. 11a; *Mülâhhas fi'l-Mantık ve'l-Hikme*, Süleymaniye Ktp., Damat İbrahim Paşa., No:827, v. 11a-16b; *Muhassalu Efkarî'l-Müteahhirûn ve'l-Müteahhirûn Mine'l-Hükemâ ve'l-Mütekellimîn*, (tah. Semih Dugaym) Beyrut 1992, 26.

¹² Bk. Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), v. 11b (Râzî bu gibi yerlerde tam tanım anlamında kullandığı had ile tanımlı kastetmektedir. O, misal ile yapılan bir tanımın tam/gerçek bir tanım olamayacağını belirtiyor yoksa misal yoluyla yapılan tanımların hiçbir şey ifade etmeyeceğini söylemiyor.)

¹³ Râzî, *Muhassal*, 26.

¹⁴ Bu kelime Arapça okunuşuna uygun olarak bazı çalışmalarda "hadd" şeklinde yazılmıştır. Biz çalışmamızda TDK İmla kılavuzu ve DİA'nın kullanımına uygun olarak "had" şeklinde kullanacağız. İslam hukukunda kullanılan ve birtakım cazâî müeyyideleri ifade eden "had" kelimesi de aynı yazılmaktadır, fakat biz, "had" kelimesi ile Mantık İlminde kullanılan ve tanımlamanın bir türünü ifade eden terimi kastetmekteyiz. (Bk. "Had" mad. DİA, XIV/547; *İmla Kılavuzu*, TDK, Ankara 2000, 231.)

¹⁵ "Had" mad. DİA, XIV/547.

¹⁶ İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut 1955, III/140.

¹⁷ Bu anlamlarda kullanıldığı ile ilgili ayrıca bk. Cürçânî, *Şerif, Tarîfât*, , 72.

şeklinde açıklamaktadır.¹⁸ Böylece, birçok âlimin tanım, “efradını cami, ağyarını mani olmalıdır”¹⁹ şeklindeki tanımlarına benzer bir tanım sunmuştur.

Râzî’ye göre, “men etme”, ancak mukaddemat-ı şeyle/mahiyetin bulunması ile gerçekleşir. Çünkü arazlar mahiyetten sonra arız olurlar, mahiyet gerçekleşirse “men” gerçekleşir. Eğer mahiyet gerçekleşmemişse “men”in gerçekleşmesi imkânsızdır. “Men” konusunda etkin olan arazlar değil mahiyettir.²⁰ Bir şeyin mahiyeti bilinmeden o mahiyete dâhil olan ve olmayan şeyler bilinemeyeceğinden, men etme gerçekleşemez ve “men” anlamına gelen “had” ile bir tanım yapılamaz. Bu nedenle öncelikle mahiyetin gerçekleşmesi ve bilinmesi gerekir. Râzî’nin bu açıklaması, Aristo’nun “tanım, bir şeyin ne olduğunu açıklamaktır”²¹ şeklindeki yaklaşımına ve yine Gazzâlî’nin “tanım, nesnenin mahiyetini ifade eden bir sözdür”²² şeklindeki izahına yakın bir açıklama olarak değerlendirilebilir.

İslam mantıkçılarına göre tanımı yapılan şeyin varlığı ya zihin dışındadır yani hariçtedir ya da yalnızca zihindedir yani hariçte bir varlığı yoktur. Hariçte varlığı olan şeylerin tanımına “gerçek tanım” denir. İnsanın “had” veya “resm” ile yapılan tanımlardan herhangi biriyle tanımlanması gibi. Hariçte herhangi bir şekilde varlığı olmayan şeylerin tanımına ise ismî tanım denir. Örneğin, “Anka kuşu” nun tanımı gibi.²³ Yine ismî tanım, bir isimden anlaşılan anlamı, dıştaki varlığıyla ilgilenmeksizin keşif ve izah etmektir. İlimlere konu olan terimlerin tanımı böyledir.²⁴

Râzî, tanımı iki kısma ayırmaktadır. Tanımla ya bilinmeyen bir tasavvurun bilinen bir tasavvurla ifade edilmesi kastedilir ya da tanımla, hatırlatıcı bir alametle o şeyin hatırlatılması/tenbih kastedilir.²⁵ Tenbih²⁶ yoluyla tanımlanabilen

¹⁸ Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), v. 11b

¹⁹ Bk.Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 87.

²⁰ Râzî, *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), v. 11b

²¹ Aristoteles, *Organon IV, İkinci Analitikler*, 93–106.

²² Gazzâlî, *Miyaru'l-İlim fi'l-Mantık*, (nşr. Ahmet Şemsüddin), Beyrut 1990, 255.

²³ Bk. Öner, *Klasik Mantık*, 40; Bingöl, A.Kuddüs, *Gelenbevi'nin Mantık Anlayışı*, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, 40–41. Not: “İsmî tanım,” “adsal tanım” olarak da ifade edilmektedir.

²⁴ Öner, 38.

²⁵ Râzî, *Mebâhis*, I/97.

²⁶ Tenbihi tanım: Mantıkta bir tür tanım çeşidi olarak kullanılmaktadır. Bununla bilinmeyen bir şey veya yeni olan bir şeyi değil de, önceden bilinen bir fikri yahut bir objeyi hatırlatmak amacıyla yapılan bir tür tanımdır. Yoksa o kavramın veya objenin mahiyeti ile ilgili bir tanım değildir. Diğer tanım çeşitleri ile ilgili olarak Bk. Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 82-87.

birçok şey birinci olarak zikredilen tanımlama şekli ile tanımlanamayabilir. Nitekim Râzî, bilgi, varlık gibi kavramların tenbih yolu ile tanımlanabileceğini fakat birinci olarak zikredilen tanımlama şekli ile tanımlanmalarının ise mümkün olmadığını söylemektedir.²⁷

Râzî, tanım konusunda, kendine özgü bir tanım anlayışı ortaya koymayıp İslam filozoflarının ve Müteahhirûn kelimcilerinin kullandığı klasik mantık-taki tanım teorisini benimsemiştir.²⁸ Tanımla ilgili yapmış olduğu açıklamalarda ve bilgi ile ilgili yapılmış olan tanımlara getirdiği eleştirilerde buna bağlı kalmayı bir esas olarak benimsemiştir.

Râzî, beş tûmelin dışında da bazı tanımların var olduğunu belirtir. Fakat Aristo mantığındaki tanım teorisine uyan tanımın gerçek tanım olduğunu kabul eder. Tanımla ilgili eğer bir sıfat kullanmıyorsa, örneğin “temsîlî tanım” veya “tenbîhî tanım” gibi genelde beş tûmele göre yapılan “had” veya “resm” şeklimdeki gerçek tanım dediği tanımları kastetmektedir.²⁹

Sonuç

İslam düşüncesinde Gazzâlî ile başlayan ve müteahhirûn dönem olarak bilinen felsefe ile kelamın beraber değerlendirildiği dönem kelimcileri felsefe ve Aristo mantığı ile yoğun bir şekilde ilgilenmişlerdir. Daha önce bazı ön yargılarla karşı çıkılan hatta “men temanteka tezendaka” şeklinde mantıkla uğraşan zındık olur şeklinde kılışeleşen sözlerden sonra Gazzâlî ile başlayan süreçte kelimciler hem felsefe hem de mantıkla ilgilenmişlerdir. Hatta bu dönemde yazılan bazı eserleri felsefe ve mantık eserlerinden ayırmak çok zordur. Örneğin Râzî'nin “Mebâhisu'l-Meşrikiyye”si ve “el-Mülahas fil Mantık vel Hikme”si birer felsefe kitabıdır. İbn Sina'nın eserlerinden ayırmak oldukça zordur.

²⁷ Bk. Râzî, *Mebâhis*, I/97.

²⁸ Bk. Râzî, *Mülahas* (Damat İbrahim Paşa), v.20a-21b; *Nihâyetü'l-Ukûl fi Dirâyeti'l-Usûl*, Kayseri Raşit Efendi Ktp. No:504, v.2b-4a; *Şerhu'l-İşârât ve't-Tenbîhât* (Mantık Bölümü), Süleymaniye Ktp., V.Carullah Efendi No:1309, v.11b-13b

²⁹ Râzî'nin tanımla ilgili görüşlerinin geniş ayrıntısı ve Ebul'Berekât el-Bağdâdî ve İbn Sina'nın tanım konusundaki görüşleri ile karşılaştırılması ile ilgili olarak bk. Haklı, Şaban, *Muteahhirin Döneminde Felsefe - Kelam İlişkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul 2002, 44-59.

Müteahhirûn dönem kelamcılarını bu anlayış oldukça etkilemiştir. Her ne kadar filozoflarla ilgili bazı eleştiriler getirmiş olsalar da bilhassa mantık alanında ciddi bir kabullenme vardır. Aristonun beş tümele dayalı olarak şekillenen tanım anlayışı pek değiştirilmeden alınmıştır. Hatta Aristonun tam tanım anlayışının kavramlarla ilgili tanımlamalarda kullanımı sorunlu olmasına rağmen Râzî, Amidî gibi bu döneme ait kelamcılar tarafından kullanılmıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak Râzî, varlık, bilgi, gibi kavramların tanımlanamayacağını söylerken bu tanım teorisinin ilkelerini esas aldığı bir gerçektir. Yine Amidi'nin bilgiyi bu tanım teorisine uygun olarak tanımlamaya çalışması, Aristo mantığının etkisini göstermektedir.

Râzî, Aristo mantığının ilkelerine uymayan tanımları "tam" tanım olarak görmez, her ne kadar tam tanımın dışında bazı tanımların olduğunu kabul etse de gerçek tanımın ancak mantık ilkelerine bağlı kalınarak yapılan tanım olduğunu kabul eder. Bunun dışında yapılan tüm tanımları eksik tanım olarak niteler.